

ULUSLARARASI CARNIGIE RAPORUNA GÖRE İKİ BALKAN SAVAŞI ARASI DÖNEMDE EDİRNE'DE BULGAR İŞGALİ (26 MART-22 TEMMUZ 1913)

Çağla D. TAĞMAT*

ÖZ

Osmanlı Devleti'nin Rumeli ya da Balkanlar olarak tanımladığı coğrafya, içinde pek çok etnik unsuru içeren bir bölgedir. Genelinde Doğu Sorunu özelinde ise Makedonya Sorunu kapsamında, Balkanların "Balkanlılar" tarafından paylaşılması ve bu coğrafyada sınır değişiklikleri yapılması şeklindeki planlar, 20. yüzyılın başlarında Balkan ülkelerinin bir birlik sağlamaları ile sonuçlanmış ve 1912 yılında Balkan Savaşları başlamıştır. Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan'ın Balkan birliğini kurmasının ardından Karadağ 8 Ekim 1912 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş ve Birinci Balkan Savaşı başlamıştır. Birinci Balkan Savaşı ve hemen ardından başlayan İkinci Balkan Savaşı, yalnızca siyasi anlamda değil, sosyal, kültürel, toplumsal ve hatta demografik anlamda büyük değişim ve yıkımlara sebep olmuştur. İlk savaş sonunda Edirne ve Kırklareli Bulgar kontrolüne girmiş ve Edirne 26 Mart 1913 tarihinden 22 Temmuz 1913 tarihine kadar Bulgar işgalini yaşamıştır. Edirne'de Bulgar işgalinin devam ettiği yaklaşık dört aylık süreçte şehir adeta bir yıkım yaşamış ve yağmalanmıştır. Bu çalışmada Edirne'deki Bulgar işgali ve Bulgarların faaliyetleri, 1914 yılında yayınlanan Carnegie Uluslararası Barışa Destek Kurumu Görüşme ve Eğitim Şubesi Uluslararası Komisyon Raporu yardımıyla ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Balkanlar, Balkan Savaşları, Bulgar işgali, Doğu Sorunu, Edirne, Makedonya.*

* Dr., Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, E-Posta: tagmat@ankara.edu.tr

**BULGARIAN OCCUPATION IN EDİRNE ACCORDING TO
INTERNATIONAL CARNIGIE REPORT DURING INTER
BALKAN WAR PERIOD
(MARCH 26th- JULY 22nd, 1913)**

ABSTRACT

The geographical region which was called as Rumeli or Balkans by Ottoman State, is a range that includes various ethnic groups. Generally within Eastern Question, specially within Macedonian Question, the plans about Balkan peninsula to be shared by Balkan countries and to make boundary changes in this geography, resulted with a Balkan unity and in 1912 Balkan War broke out. After Bulgaria, Greece, Montenegro and Serbia established the Balkan unity, Montenegro announced war to Ottoman State on October 8th, 1912 and the First Balkan War started. The first and the second Balkan Wars caused serious changes and destructions not only in politics but also in social, cultural and demographic aspects. At the end of the first war, Edirne and Kırklareli were subdued by Bulgaria and Bulgarian occupation proceeded in Edirne from March 26th till July 22nd, 1913. In this 4-month occupation period in Edirne, the city was devastated destructively and plundered. In this research, the Bulgarian occupation in Edirne and Bulgarian activities are going to be revealed with the help of Carnigie Report (Carnigie Endowment for International Peace Division of Intercourse and Education, Report of the International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars).

Keywords: *Balkans, Balkan Wars, Bulgarian occupation, Eastern Question, Edirne, Macedonia.*

Giriş

Osmanlı Devleti 19. yüzyılı ağırlıklı olarak bir yandan modernleşme çabalarına, diğer yandan dağılma endişelerine bağlı sorunlarla geçirmiştir. Yüzyılın sonlarına doğru uluslararası platformlarda, özellikle de sömürgeci devletlerin organizasyonlarında yapılan çeşitli görüşmelerde dile getirilen ve hatta planlanan Osmanlı topraklarını paylaşma tasarıları, diplomatik anlamda “sorun”(question/issue) olarak adlandırılmış ve literatüre bu şekilde geçmiştir. Avrupa’nın doğusunda bir sorun olarak başlayan, “bir milli akımlar savaşı” olarak betimlenen¹ Makedonya sorunu ile devam eden ve

¹ Şevket Süreyya Aydemir, **Makedonya’dan Orta Asya’ya Enver Paşa**, Cilt I, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983, s. 414.

Ermeni Sorunu ile en son noktaya ulaşan toprak paylaşma projeleri, genel anlamıyla Doğu sorunu olarak adlandırılmıştır.

Doğu Sorunu'nun bir parçası olduğundan kuşku bulunmayan ve Balkan topraklarını parçalama amacı taşıyan Makedonya sorunu ise Osmanlı Devleti'nin 14. yüzyılda Balkanlarda başlayan hakimiyetini² zayıflatmak ve hatta yok etmek üzerine kurgulanmıştır.

Balkanlardaki Osmanlı hakimiyeti, Fransız İhtilali ile yükselişe geçen milliyetçilik akımının Balkan halkları üzerindeki etkisiyle 19. yüzyılda sarsıntıya uğramış ve bu yüzyılda başlayan isyanlar sonucunda Osmanlı Devleti, Balkan coğrafyasındaki gücünü kaybetmeye başlamıştır. İlk olarak 1804 yılında başlayan Sırp isyanları ardından kademeli olarak Sırbistan'a çeşitli imtiyazlar verilmişse de, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Edirne Antlaşması ile Sırbistan yarı bağımsız bir konuma ulaşırken, aynı antlaşma, bir başka Balkan halkı olan ve 1821 yılında Mora'da isyan başlatan Yunanlar açısından da dönüm noktası olmuştur. Edirne Antlaşması ile Babıali, Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul etmiştir.

1878 Berlin Kongresi ve ardından imzalanan Berlin Barış Antlaşması ise (13 Temmuz 1878) Balkanlar'daki durumu bir kez daha değiştirmiştir. Bu antlaşmayla Sırbistan, Romanya ve Karadağ'ın bağımsızlıkları teyit edilirken, Bulgaristan toprakları daraltılarak, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir prenslik haline dönüştürülmüş,³ bu durum da Bulgarlarda ciddi bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Kısacası Berlin Antlaşması, Bulgaristan'ın "Büyük Bulgaristan" hayallerini "şimdilik" sınırlarken, Yunanistan'ın Girit ve Makedonya üzerindeki taleplerini daha yüksek sesle dile getirmesine yol açmıştır.⁴

19. yüzyılın sonlarına doğru yalnızca Yunanistan ve Bulgaristan değil, birer devlet olarak varlık göstermeye başlayan Sırbistan ve Karadağ da ideallerini somutlaştırma yoluna gitmiştir. Sırbistan "Yugoslavya Ülküsü"nü

² Sırasıyla 1364 Sırp sındığı, 1371 Çirmen, 1389 Birinci Kosova, 1396 Niğbolu, 1444 Varna ve 1448 İkinci Kosova savaşları ile birlikte Balkanlar'da Osmanlı hakimiyeti adım adım inşa edilmiştir. Edirne (1361), Filibe (1363), Niş (1375), Serez (1383), Ohri (1385), Sofya (1386), Şumnu (1388-1389), Üsküp (1392), Tırnova (1393), Vidin (1396), Niş (1428), Selanik ve Yanya (1430), Zvornik ve Srebrenica (1439), İstanbul (1453), Novo Brod (1455), Atina (1458) gibi çok sayıda önemli Balkan kenti yaklaşık bir asır içinde ele geçirilmiştir. Caner Sancaktar, "Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve Siyasal Mirası", **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 2, 2011, s. 29-30.

³ Tevfik Biyıklıoğlu, **Trakya'da Milli Mücadele**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 35.

⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, IX. Cilt, Ankara, 2011, s. 287.

Makedonya üzerinden gerçekleştirmeyi hedeflerken, Karadağ da köy ve kasabalarının sayısını çoğaltmak üzerine odaklanmıştır.⁵ Balkanlı devletler üzerinde bu şekilde etkisini gösteren milliyetçilik, Avrupa'dakinin tersine⁶ Balkan coğrafyasında ayrıştırıcı ve hatta yayılcı bir şekilde kurgulanmıştır.⁷ Milliyetçiliğin böylesi bir görünüm arz etmesinde, Balkanların ortak Osmanlı geçmişi kadar, demografik yapısındaki çeşitlilik ve bölgenin ekonomik açıdan taşıdığı önem de rol oynamıştır.

Balkanlar'daki milliyetçilik hareketleri, Osmanlı Devleti'ne karşı yürütülen mücadelenin bir parçası olarak kendini güdülerken, hemen her unsurun bilinçaltında Osmanlı sonrası düzenle ilgili duygu ve düşünceler de varlığını hep korumuştur. Özellikle de Makedonya, neredeyse bütün Balkan topluluklarının “kızıl elması” haline gelmiştir. Şöyle ki; özellikle 93 Harbi (1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı), bir Osmanlı-Rus Savaşı gibi görünmekle birlikte, imparatorluğun doğusundan çok batısını ilgilendiren sonuçların doğmasına neden olmuştur. Bunlardan biri de Makedonya Sorunu idi. 93 Harbi sonrası gelişmeler, uzun süre Balkanları ilgilendirecek bir sorunun doğmasına yol açmakla kalmamış, bu sorunun temel aktörlerini de belirgin hale getirmiştir.

Peki niçin Makedonya coğrafyası?

Coğrafi sınırları 19. yüzyıl Avrupalı coğrafyacılar tarafından; kuzeyde Şar Dağları, Karadağ, Kozyak Dağları, Osogov Dağları; doğuda Mesta Nehri; güneyde Ege Denizi ve Aliakmon Nehri; batıda Korab, Jablanica, Mokra ve Pindos Dağları şeklinde ve Osmanlı Devleti tarafından da Edirne, Selanik, Manastır, Yanya, İşkodra ve Kosava şeklinde belirtilen Makedonya,⁸ nüfus çeşitliliği açısından Avrupa'nın en kozmopolit bölgesi olarak anılmıştır. Diğer taraftan yukarıda belirtilen coğrafi sınırlar dışında Makedonya, tarih boyunca Asya'dan geçişte önemli bir güzergah görevi görmüştür.⁹

Ayrıca bölge, sahip olduğu verimli arazi, zengin meraları, elverişli iklimi, su kaynakları ve tarım ürünleriyle çok cazip bir konuma sahiptir. 19.

⁵ A.g.e., s. 288.

⁶ Avrupa'daki ulusçuluk, özellikle İtalya ve Almanya örneklerine bakıldığında bütünleştirici olarak yorumlanabilir.

⁷ Meltem Begüm Saatçi, (Ed. Mustafa Türkes), “I. Dünya Savaşı Öncesi Balkanlarda Ortak Hareket Etme Durumu Üzerine Bir Çalışma”, *The Centenary of the Balkan Wars (1912-1913)/ 100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913), İhtilafı Duruşlar*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 252.

⁸ Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 2.

⁹ Kaya Bayraktar, “Makedonya Sorunu ve Avrupa Müdahalesi 1902-1905”, *Bilig*, Bahar 2014, Sayı 69, s. 6.

yüzyılda adeta bir dönüşüm içine giren bölgede, Selanik merkezli demiryollarının yapımına başlanması ve bu demiryolları bağlantısı ile ticaretin daha da hareketlenmesi, kentleşmeyi de oldukça önemli ölçüde etkilemişti. Bunlarla bağlantılı olarak eğitilmiş nüfusun artması da Makedonya'nın demografik yapısını değiştirmiş,¹⁰ eğitim de ulusal bilinci beslemişti. Diğer yandan ulusal uyanış yaşayan Makedonya halkları, Ortadoks Rum Patrikhanesi vesayetinden kurtulmak adına girişimlerde bulunmuştu. Başka bir deyişle ulusal varlıklarını meşrulaştırmak isteyen bu topluluklar işe, kendi kiliselerini kurmakla başlamış¹¹ ve mücadelelerine çete savaşlarıyla devam etmişlerdir.

Elbette ki Makedonya'da yalnızca Bulgar çeteleri faaliyet göstermemiştir. Güçlü Bulgar çetelerine ek olarak Sırp ve Arnavut komiteleri de Makedonya bölgesi üzerindeki amaçları doğrultusunda, bu coğrafyada yaşayan halkın can ve mal güvenliklerini tehdit etmişler, konsolosları kaçırarak diplomatik krizlere yol açmışlar ve böylece Osmanlı Devleti'nin bölgedeki etkisizliğini dünyaya göstermek üzerine bir politika izlemişlerdir.¹² 1902 yılından itibaren, Rusya ve Avusturya'nın desteğiyle Makedonya bölgesini bir anarşi alanına dönüştüren çete ve komitacıların faaliyetleri 1908 yılına kadar hızla devam etmiştir. Belirtmek gerekir ki, komitacı olarak da adlandırılan gruplar arasında en tehlikesi Bulgarlar olmuş, onları da Sırp izlemiştir.¹³ Bulgarların komitacılıkta böylesi ileri seviyeye ulaşmasında, Bulgar yönetiminin Balkanlarda oluşturmak istediği hegemonya konusundaki heveskarlığı önemli rol oynamıştır. Çünkü gerilla, komitacılık ya da çete faaliyetleri, Makedonya ve Trakya'daki "Büyük Bulgaristan" hayalinin önemli bir parçasını teşkil etmiştir.¹⁴

Bu çalışmada, Makedonya bölgesini ve Trakya'yı yayılma alanı olarak seçen Bulgaristan'ın Birinci Balkan Savaşı'nın hemen sonunda Edirne'deki işgal faaliyetleri, 1913 yılında oluşturulan Uluslararası Soruşturma Komisyonu tarafından hazırlanan ve 1914 yılında yayınlanan Carnigie Uluslararası Barışa Destek Kurumu Görüşme ve Eğitim Şubesi Uluslararası

¹⁰ Bayraktar, a.g.m., 6-7

¹¹ Ali Arslan, "Makedonya'da Rum-Ulah Çatışması", **İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 4 (2003), ss. 1-25.

¹² Ahmet Altıntaş, "Makedonya Sorunu ve Çete Faaliyetleri", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. VII, S.2, s. 81.

¹³ Justin McCarthy, (Çeviren: Fatma Sarıkaya), **Ölüm ve Sürgün Etnik Kıyım (1821-1922)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 147.

¹⁴ Konstantina E. Botisou, (Ed. Mustafa Türkes), "The Impact of the Balkan Wars on Regional Monarchies: The Cases of Greece and Bulgaria", **The Centenary of the Balkan Wars (1912-1913)/ 100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913), İhtilafı Duruşlar**, Cilt I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 243.

Komisyon Raporu (Carnegie Endowment For International Peace Division of Intercourse and Education Report of the International Commission)¹⁵ yardımıyla ortaya konacaktır. Fransa Senatörü Baron d'Estournelles de Constant'ın başkanlığını yaptığı araştırma komisyonunda farklı uluslardan uzman temsilciler de yer almış, tarafsız ve önyargısız bir rapor hazırlanarak Balkan Savaşları'nda yaşanan insanlık dışı olaylar insanlığın dikkatine sunulmak istenmiştir.¹⁶

Balkan Savaşlarına Giden Süreç

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Makedonya'daki genel manzara çete ve gerilla hareketleriyle şekil bulurken, bu çatışmalar Yunan, Bulgar, Arnavut ve Sırp çetelerinin yalnızca Müslümanlara değil birbirine karşı da saldırgan tavır sergilemeleriyle¹⁷ adeta bir keşmekeşe dönmüştür.

Makedonya'nın paylaşılması konusundaki faaliyetlerin iki kanattan sürdüğü düşünülürse, bir yandan komitacıların ve çetecilerin yıkıcı faaliyetleri bölgedeki istikrarı yerle bir ederken, diğer yandan da diplomatik alanda Balkanlı devletlerin yakınlaşma sürecinin başladığı söylenebilir.

Bu anlamdaki önemli girişimlerden biri Yunanistan tarafından gerçekleştirilmiş ve uygulamaya konmak istenmiştir. 1891 yılında Yunan Başbakan Harilaos Trikupis, bir Bulgar-Sırp-Yunan ittifakı önermiş olsa da, Yunanistan'ın Ege ve Makedonya'daki hedefleri bu ittifakın önünde önemli bir engel teşkil etmiştir.¹⁸ Bu durum aslında döneme damgasını vuran Balkanlı devletler arasındaki güven faktörünün ne derece az olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca bu ittifak girişiminden yaklaşık altı yıl sonra gerçekleşecek olan 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda (Teselya Savaşı) Yunanistan'ın Osmanlı Devleti karşısında yaşadığı yenilgi, Balkanlıların Yunanistan'ın askeri yeteneklerine olan güvenini zedelemiş ve ittifak fikri bir adım daha uzaklaşmıştır.

Makedonya bölgesinin çete savaşlarına sahne olduğu dönemde, imparatorluğun paylaşılacağı korkusu ve II. Abdülhamit'in yetersiz kalması, Makedonya'nın, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin örgütlenme alanı haline gelmesini tetiklerken, muhalif güçler de birlikte hareket etme imkanı

¹⁵ Komisyonun raporu metin içinde *Carnegie Raporu* olarak adlandırılacaktır.

¹⁶ **Carnegie Endowment For International Peace Division of Intercourse and Education Report of the International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars**, Publication no. 4, Washington, D.C, 1914, s. iii.

¹⁷ Kemal H. Karpat, (Çeviren: Recep Boztemur), **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 187.

¹⁸ Richard C. Hall, **Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası**, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 5.

bulmuştur.¹⁹ Böylelikle İttihat ve Terakki Cemiyeti kendine gelişme alanı bulmuştur. Diğer yandan, 1908 yılında Makedonya konusunda İngiltere'nin daha aktif bir şekilde konuya dahil olduğunu söylemek mümkündür. 3 Mart 1908 tarihindeki İngiliz genelgesinde, Makedonya'daki üç vilayetin özerk olmasına dair bir adım atılırken, bu durum genç İttihatçıları oldukça etkilemiştir.²⁰

Diğer yandan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni harekete geçiren asıl olay, 1908 yılında Rus Çarı II. Nikola ve İngiliz Kralı VII. Edvard'ın Reval'de (Tallinn) yaptıkları görüşme olmuştur. Bu görüşme Batı basınında Osmanlı Devleti'nin paylaşılması şeklinde yorumlanırken,²¹ Makedonya'daki karışıklıklar sonucunda etki alanı Makedonya olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, 3 Temmuz 1908 tarihinde resmen harekete geçmiştir. Resne'de Kolağası Nizayi Bey'in 200 asker ve 200 siville dağa çıkmasının ardından, İttihatçı başka subaylar da ihtilale katılmaya başlamışlardır. Hız kazanan bu ihtilal sonucunda 23 Temmuz 1908 tarihinde Osmanlı Devleti Meşrutiyeti ilan etmiştir.²² Meşrutiyetin ilanı ilk başlarda heyecanla karşılanmış olsa da uluslararası anlamda rahatlama getirmemiş, aynı yıl Avusturya- Macaristan Bosna'yı ilhak ederken, Bulgaristan da bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu durum Balkanlardaki Osmanlı hakimiyetini daha da zayıflatmıştır.²³

İkinci Meşrutiyet'in ilanı sonrasında ortaya çıkan iç ve dış gelişmeler karşısındaki hayal kırıklığını giderme çabalarına yoğunlaşan Osmanlı Devleti'nin istikrar aradığı günlerde, Slavlara güven sorunu yaşayan Yunanistan, 1910 yılında Eleftherios Venizelos'un iktidara gelmesinden sonra Osmanlı Devleti'ne yaklaşma siyasetine yönelmiştir. Bu yeni durum, yıllarca devam eden Osmanlı karşıtı ittifak anlayışına, neredeyse tam bir zıtlık göstermekteydi. 1910 yılında bir Balkan birliği kurulması yönünde çalışmalara başlayan Venizelos'un sonuca ulaşması kısa sürmemiştir. Osmanlı Devleti ile ittifak kurmayı, menfaatleri açısından daha uygun gören Venizelos'un bu yaklaşımı, İttihat ve Terakki tarafından olumlu karşılanmamasına rağmen²⁴ Yunanistan, Osmanlı ile temaslarını Trablusgarb Savaşı esnasında da sürdürmüştür.²⁵

¹⁹ Hasan Taner Kerimoğlu, **İttihat Terakki ve Rumlar 1908-1914**, Libra Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 18-19.

²⁰ Sina Akşin, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, İmge Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 105.

²¹ Karal, **a.g.e.**, s. 26.

²² Akşin, **a.g.e.**, s. 113-116.

²³ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. 19. Yüzyıllar**, I Cilt, Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s. 41.

²⁴ Kerimoğlu, **a.g.e.**, s. 346.

²⁵ Botisou, **a.g.m.**, s. 239.

Bu arada daha ağır ilerleyen Bulgar-Yunan ittifak süreci, Yunanistan'ın, sonunda savaşıacağı tarafın Osmanlı Devleti olduğu gerçeğini anlamasıyla başka bir aşamaya taşınmış, daha doğrusu Balkan birliğine doğru gidiş süreci hızlanmıştır. Bir ittifak çemberine girerek kendi güvenliğini sağlamak isteyen Yunanistan, Rus Çarı II. Nikola'nın da araya girmesiyle Bulgaristan ile Sofya'da 29 Mayıs 1912 tarihinde bir anlaşma imzalamıştır.²⁶ Her ne kadar Bulgaristan, Teselya Savaşı sonucuna dayanarak Yunanistan'ın askeri gücüne güvenmiyor olsa da, Yunan donanmasının Balkanlı ülkeler içindeki en gelişmiş donanmaya sahip olduğu gerçeğini görmezden gelememiştir. Bu bağlamda, olası bir savaşta Yunanistan'ı iki önemli görev bekliyordu; bunlardan birincisi Osmanlı kuvvetlerinin Ege ve Adriyatik'e gemi sevk etmesinin önüne geçmek ve Çanakkale çıkışında devriye görevi yapmak; diğeri de Ege adalarını işgal etmektir.²⁷

Yunan-Bulgar yakınlaşması açısından uygun ortamı yaratan Trablusgarp Savaşı, diğer Balkan ülkelerini de harekete geçirmiş, Karadağ ve Sırbistan Osmanlı'ya yönelik uygulayacakları politika konusunda antlaşma imzalamaksızın prensipte mutabık kalmışlardır.²⁸ Öte yandan temelleri 1904 yılında atılan Bulgar-Sırp yakınlaşması ise 1911'de daha da somutlaşmıştır. Bulgar ve Sırp dışişleri bakanlarının²⁹ Belgrat'ta yapmış oldukları uzun görüşmede, Balkan topraklarını paylaşmak konusunda uzlaşmaya varılmış ve bu karar 13 Mart 1912 tarihinde imzalanan antlaşma ile resmîyetle dökülmüştür.³⁰

Balkanlı Devletlerin aralarında oluşturduğu ittifaklar konusunda Rusya'nın çabaları da görmezden gelinmemelidir. Öyle ki Osmanlı Devleti'ne yönelik izlediği dış politikada, Balkan Devletlerini bir araç olarak kullanma yolunu seçen Rusya, Slav ülkelerini nüfuzu altına alıp, Boğazlar doğrultusunda kendine bir yol açmayı hedeflemiştir.³¹ Bu doğrultuda Rusya, hedefine ulaşmak için Müslümanlardan arındırılmış ve Balkanlarda Rus çıkarlarını ön planda tutan ve Slav ırkının hakim olduğu büyük bir Bulgaristan kurmak yönünde planlar yapmıştır.³² Balkan birliğinin mimarının ya da başka bir deyişle en önemli destekçisinin Rusya olduğu düşünüldüğünde, onun çeşitli ittifaklarla güvence oluşturma çabalarını, Berlin Antlaşması'nın sonucunda ortaya çıkan statünün bir parçası olarak

²⁶ Karal, *a.g.e.*, s. 293.

²⁷ Hall, *a.g.e.*, s. 23.

²⁸ Karal, *a.g.e.*, s. 294.

²⁹ Bulgar Dışişleri bakanı Geşof, Sırp Dışişleri bakanı Milonoviç.

³⁰ Karal, *a.g.e.*, s. 292.

³¹ *A.g.e.*, s. 288.

³² McCarty, *a.g.e.*, s. 145.

yorumlamak mümkündür. Balkan birliğini kendi denetiminde tutmak isteyen Rusya'nın bir diğer önemli argümanı da Balkan coğrafyasında Avusturya'nın etkisini kırmak olmuştur. Bunda Avusturya'nın 1908 yılında Bosna Hersek'i işgal etmesinin etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Zira bu işgal Rusya dahil, İngiltere ve Fransa'nın da Avusturya'ya şüpheyle bakmasına neden olmuştur.³³

Birinci Balkan Savaşı ve Doğu Cephesi

Birinci Balkan Savaşı'na giden süreci hızlandıran önemli olaylardan biri, 1 Ağustos 1912 tarihinde Koçana'da Bulgar komitacıların bir bomba patlatması ve bu olay sonucunda içinde Müslüman ve Bulgarların da bulunduğu 11 kişinin hayatını kaybetmesidir. Bulgar komitacıların neden olduğu bu olayın ardından, Sofya'da ve Belgrat'ta sokağa dökülen halk, Osmanlı'ya savaş açılmasını istemiştir. Makedonya'da devam eden huzursuzluğu kendi lehine çevirmeye çalışan Bulgar hükümeti, Osmanlı Devleti'nden Makedonya'da reform yapmasını istemiş ve bu reformun gerçekleşmemesi halinde Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan'ın savaş açacağını bildirmiştir.³⁴

Sofya ve Belgrat'ta halkın sokağa dökülüp savaş lehine gösteriler yapmasına benzer bir durum İstanbul'da da yaşanmıştır. Osmanlı hükümetinin, Balkanlı devletlerin Osmanlı Devleti'ne karşı savaş hazırlığına girişmesine tepkisiz kalması ve gereken önlemleri almaması üzerine, Darülfunun öğrencileri öncülüğünde çeşitli gösteriler düzenlenmiştir.³⁵ Gazi Ahmet Muhtar Paşa hükümetinin Rumeli'de ıslahat yapılacağını açıklamasına tepki olarak Sadaret makamına bir telgraf çeken Darülfunun öğrencileri, bu ıslahat girişimlerinden vazgeçilmesini istemiş ve savaşı destekleyen gösteriler düzenleyerek sloganlar atmışlardır.³⁶

1912 yılının Ekim ayında, hem Balkan devletlerinin kendi aralarındaki ilişkiler hem de büyük devletlerin bölge üzerindeki beklentileri, bölgesel ama çok taraflı bir çatışmayı kaçınılmaz kılmıştır.

Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne 8 Ekim 1912 tarihinde savaş ilanı ile başlayan Balkan Savaşı'na, Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan da katılmış ve Osmanlı Devleti bu dört devletle farklı cephelerde savaşmak durumunda kalmıştır. Yunanların Epir ve Teselya orduları karşısında Batı ordusuyla,

³³ Haluk Ülman, **Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1973, s. 188.

³⁴ Karal, **a.g.e.**, s. 298.

³⁵ Emre Dölen, "Darülfunun Öğrencilerinin Balkan Savaşı Eylemleri ve Edirne Seyahati", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, VI/I., 2004, s. 65.

³⁶ Dölen, **a.g.m.**, s. 66.

Bulgarların Makedonya'daki orduları ve Karadağ kuvvetleri karşında da Doğu ordusuyla³⁷ savunmaya geçen Osmanlı kuvvetleri³⁸ için çetin geçen savaşlardan önemlileri Trakya'da gerçekleşmiştir.³⁹

Balkan yarımadasının dağlık ve engebeli coğrafyası, savaşa dahil olan ülkeler için savaşı oldukça zor bir hale sokmuş ancak demiryolu olan bölgelerde durum oldukça kolaylaşmıştır. Diğer yandan savaş ve coğrafya ilişkisine bakıldığında, özellikle Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasındaki savaşta, ana muharebe alanının Trakya olması, Richard Hall'ın deyimiyle adeta coğrafyanın emri olmuştur. Trakya'nın az engebeli bir ova olması ordulara hareket serbestisi sağlamış, ayrıca bölgenin İstanbul'a olan yakınlığı da burada gerçekleşen muhaberebelerin, hedefe yaklaşımda önemli bir basamak olduğunu ortaya koymuştur.⁴⁰

İstanbul'a yakınlığı bakımından Balkan savaşlarının en önemli bölgesi olan Trakya'da gerçekleşen muharebeler, savaşın kaderini belirlemesi açısından büyük önem taşımaktaydı.⁴¹ Bu çerçevede 18 Ekim 1912'de Bulgarların Kurtkalesi'ni işgal etmesiyle başlayan ileri hareketi ile savaş, Trakya'da hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Diğer yandan, savaşın gidişatı esnasında Osmanlı kuvvetlerinin Edirne istikametinde beklediği saldırı gerçekleşmemiş, Bulgarlar ilk aşamada Kırklareli'ne (Kırkkilise) yönelmeyi tercih etmiştir. Kırklareli muharebesi 22-24 Ekim 1912 tarihlerinde, Kırklareli ile Edirne arasında doğu yönünde uzanan 65 km'lik bir alanda gerçekleşmiştir. Osmanlı kuvvetlerinin bu muharebeden yenik çıkması, modernleşme döneminde yapılan askeri reformlarının başarısızlığını gösterirken, büyük bir hayalkırıklığı da yaratmıştır.⁴² Osmanlı kuvvetleri, Kırklareli muharebesinin hemen ardından Lüleburgaz'a yönelen Bulgarlar karşısında daha iyi savaşmasına rağmen, yine yenilgiye uğramıştır. Savaşın başlamasından henüz on beş gün sonra gerçekleşen Lüleburgaz yenilgisi,⁴³ Osmanlı ordularının moralini bozmuş ve bu durum Balkanlı ülkelere cesaret vermiştir. Bulgarların neredeyse İstanbul kapılarına dayandığı Çatalca

³⁷Abdullah Paşa komutasındaki Doğu ordusu (Şark ordusu), dört kolordudan oluşmuştur. Aydemir, **a.g.e.**, s. 299.

³⁸ Hall, **a.g.e.**, s. 3.

³⁹Osmanlı birlikleri Abdullah Paşa komutasındaki I. Ordu (Trakya ve Doğu ordusu) ile Ali Rıza Paşa komutasındaki II. Ordu (Makedonya ve Batı ordusu) bünyesinde toplanmıştır. Trakya ordusunun başında Cavit Paşa, Edirne'nin güneybatısında Yaver Paşa komutasındaki Kırcaali müfrezesi yerleştirilmiştir.

⁴⁰ Hall, **a.g.e.**, s. 30.

⁴¹ **A.g.e.**, s. 31.

⁴² **A.g.e.**, s. 35.

⁴³ Aydemir, **a.g.e.**, s. 308.

Muharebesi'nde ise Osmanlı kuvvetleri gereken savunmayı yapmayı başaramış⁴⁴ ve Bulgar saldırıları, Çatalca'da durdurulmuştur.

Edirne üzerine yürümek için Sırp'lardan yardım isteyen Bulgarlar, Çatalca'daki yenilginin ardından Edirne kuşatmasına daha çok önem vermeye başlamışlar ve bombardımana girişmişlerdir. Edirne kuşatmasının devam ettiği dönemde, Bab-ı Ali tarafından önerilen mütareke teklifi, Bulgarlar tarafından olumlu karşılanmış ve yapılan görüşmeler sonucunda 3 Aralık 1912'de Çatalca Mütarekesi imzalanmıştır. Mütareke görüşmelerinde Bulgarlar, Edirne'nin kendilerine teslimini istemişlerdir.⁴⁵ Ayrıca Bulgar ordularının her türlü ihtiyaçlarının karşılanması için Edirne'den geçen demiryolunu kullanmalarına karşılık, Edirne Kalesi'ne yiyecek gönderilmesi gibi bir şart konulmak istenmişse de, Edirne Kalesi'ne yardım sağlanamamıştır.

Çatalca muharebesinden çok kısa bir süre sonra, Edirne bombardımanının başladığı dönemde, 16 Aralık 1912'de Londra Konferansı toplanmış, Balkanlı devletler bu esnada Osmanlı yönetiminin "oyalama taktiği"ne yönelik ortak bir nota yollamışlardır. Bu notaya göre;

1-Büyük devletlerin öğütlerini dinlememekle ve barış yapılmasına engel olmakla Osmanlı hükümeti ağır bir sorumluluk altına girmektedir ve savaş uzarsa başkent İstanbul ve Anadolu da tehlikeye düşecektir.

2- Osmanlı hükümeti, savaş sonrasında Avrupa'nın maddi ve manevi yardımına muhtaçtır ve bu yardımları ancak büyük devletlerin öğütlerini dinleyerek elde edebilir.

3- Bu durumda büyük devletler, Edirne'nin Balkan müttefiklerine terk edilmesi ve Ege adaları hakkında karar verme yetkisini de büyük devletlere bırakması yolundaki öğütleri topluca yenilemek zorundadır.

4- Bu tavizlere karşılık olarak büyük devletler, Edirne'de camilerin, dini bayramların v.b. korunması için çaba harcayacaklardır. Adalar için bulunacak çözüm de Türkiye'nin güvenliğine karşı herhangi bir tehdidi önleyici nitelikte olacaktır.⁴⁶

⁴⁴ Hall, a.g.e., s. 40.

⁴⁵ Yusuf Hikmet Bayur, **Balkan Savaşları, Birinci Balkan Savaşı II.**, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1999, s. 73.

⁴⁶ Necdet Hayta, **Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912- 11 Ağustos 1913)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008, 41-42.

17 Ocak 1913 tarihli bu notada, Edirne'nin bir an önce teslimi tavsiye edilmiş, padişah ile Osmanlı hükümeti bu öneriyi kabul etmiştir.⁴⁷ Edirne konusunda teslimiyetçi tavır sergileyen Sadrazam Kamil Paşa ve hükümeti,⁴⁸ 23 Ocak'ta Bab-ı Ali baskını ile iktidardan düşürülmüş, Mahmut Şevket Paşa'nın sadrazam olduğu yeni hükümet kurulmuştur.⁴⁹ Bab-ı Ali Baskını ardından kurulan yeni hükümet 30 Ocak'ta Edirne'nin teslimi ile ilgili notaya cevap vermiş ve Edirne'nin "sol tarafı" Osmanlı'da kalacak şekilde belirtilen hususları kabul ettiklerini bildirmişlerdir.⁵⁰

Bulgarlar, Kırklareli'ni ele geçirdikten sonra tüm dikkatlerini Edirne'ye yöneltmiştir. Zira Bulgarlar hızlı bir şekilde Edirne'yi kuşatmaya başlamışlardır. Edirne'nin Bulgar kuşatması altına girme süreci Lüleburgaz ve Pınarhisar muharebelerinin başladığı döneme denk gelmektedir.⁵¹

Mahmut Şevket Paşa kabinesi ve Başkumandan vekili Ahmet İzzet Paşa 2 Şubat 1913'te Mütarekeyi bozarak Edirne'yi kurtarmak amacıyla Bolayır Taarruzuna girişmişlerdir.⁵²

Bu esnada, Edirne'de yavaş yavaş kendini göstermeye başlayan salgın hastalıklar ve yiyecek sıkıntısına ek olarak, Bulgarlar, Çatalca ve Bolayır cephesinde savunmada kalmıştır. Şubat ayında hava koşullarının kötüleşmesi, Türk kuvvetlerini zor durumda bırakmıştır.⁵³ Mart ayına gelindiğinde Türk askerler arasında yaşanan en önemli sorun ise gıda sıkıntısı olmuştur. Askerlere günde yalnızca 150 gram tuzsuz ekmek ve yağsız un çorbasından başka bir şey verilemezken, hayvanlar da yemsizlikten telef olmuştur.⁵⁴ Kuşatma sırasında zaten çok zor bulunan şekerin fiyatı 30 kat artarken, kuru fasulye, mercimek, nohut ve pirincin fiyatı da 5 katına çıkmıştır.⁵⁵ Dolayısıyla Edirne'deki kuşatma ve olumsuz

⁴⁷ Will S. Monroe, **Bulgaria and Her People With an Account of the Balkan Wars, Macedonia and the Macedonian Bulgars**, Boston, The Colonial Press, 1914, s. 113.

⁴⁸ Kamil Paşa'ya karşı düzenlenen bu girişim daha önceden planlanmış ve Feroz Ahmad'ın deyimiyile Edirne, bu darbeye yalnızca psikolojik destek olmaktan öteye gidememiştir. Feroz Ahmad, **İttihat ve Terakki, 1908-1914**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007, s. 150.

⁴⁹ Ahmad, **a.g.e.**, s. 153.

⁵⁰ **A.g.e.**, s. 154. Buna ek Osmanlı yönetimi olarak camilerin, türbelerin ve başka tarihi yerler ile dini öneme sahip yapıların bulunduğu sol kıyıyı elinde tutmak istiyordu. Bunda, bir önceki kabinenin düşmesine zemin hazırlayan durumu andıracak ve kargaşaya neden olacak ortamdaki uzak durmak kaygısı büyük rol oynamıştı.

⁵¹ Hall, **a.g.e.**, s. 54.

⁵² Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 65.

⁵³ **Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü**, Arba Yayınları, İstanbul, 1988, s. 22,31.

⁵⁴ Karal, **a.g.e.**, s. 337.

⁵⁵ McCarty, **a.g.e.**, s. 154.

hava koşullarının etkisi, gıda sıkıntısına ve doğal olarak da ekonomik sorunlara neden olmuştur.

Diğer yandan 3 Mart 1913 tarihinde Sadrazam Mahmut Şevket Paşa ile Alman Büyükelçi arasında gerçekleşen görüşme aktarılmaya değerdir. Bu görüşmede Alman Büyükelçi, Rusya'nın, kuşatma altındaki Edirne halkının şehri terketmesi için Bulgaristan'ı sıkıştırma fikrinde olduğunu belirtmiştir. Rusya'nın bu planının altında yatan sebep, Edirne Kalesi'nin daha uzun süre Bulgar kuvvetlerine karşı direnmesi ve barış yapılmasının ardından kalenin Bulgarlara bırakılmasının sağlanması idi. Böylece Rusya, Edirne'nin Bulgaristan'a askeri başarısından ziyade, diplomatik yollarla verildiği yönünde propaganda yapacaktı.⁵⁶ Bu bilgi göz önüne alındığında Rusya'nın, Bulgaristan'ın kendi askeri gücüyle şehri elde etmesinden ziyade, Edirne'nin diplomatik yollarla Bulgaristan'a hediye edildiği gibi bir izlenim yaratmak peşinde olduğu söylenebilir. Bunun ardında, Bulgaristan'da zafer sonrasında oluşacak özgüvenin önüne geçilmesi şeklinde bir düşünce olduğu ileri sürülebilir.

Edirne'de Bulgar İşgali ve Faaliyetleri

Bulgarların Balkan Savaşı sırasında Edirne kuşatmasını en sona bırakmaları konusunda çeşitli fikirler mevcuttur. Bir kısım araştırmacı bu durumun Edirne'ye atfedilen önemden kaynaklandığını aktarırken, bazıları da tersi yorumlarda bulunmaktadır. Her ne kadar Edirne'de Bulgar nüfusu azınlıkta olsa da, Bulgarların Edirne'yi almak istemelerindeki amaç, şehrin tarihsel önemi idi.⁵⁷ Edirne'nin Osmanlı devletine başkentlik yapmış bir şehir olması ve kültürel zenginliği, şehrin tarihsel önemini açıklamaktadır. Ancak Richard Hall'un yorumuna göre, Trakya'da yaşayan Bulgarların azlığı⁵⁸ Edirne'yi Bulgarlar için esaslı bir hedef yapmıyordu.⁵⁹ Hall'un tespitinin tersine, Enver Ziya Karal ise, Bulgarların ne pahasına olursa olsun Edirne'yi istediklerini ifade etmektedir.⁶⁰ Zira Bulgar komutan ve Kral Ferdinand'ın askeri danışmanı Michail Savoff'un savaş öncesinde söylediği sözler Edirne'yi almak konusundaki kararlılığını gözler önüne sermektedir: "20 bin kayıp versek bile Odrin'i (Edirne'yi) alacağız."⁶¹

⁵⁶ Mahmut Şevket Paşa, *a.g.e.*, s. 36

⁵⁷ Igor Despot, *The Balkan Wars in the Eye of the Warring Parties: Perceptions and Interpretations*, Iuniverse, USA, 2012, s. 112.

⁵⁸ 1878 ve 1912 yılları arasında 60 bin civarında Bulgar, Edirne vilayetini terk etmiştir. Georgi Zelengora, (Çeviren: Ayşe Kayapınar), "Balkan Savaşı Kitleleşme Ölüm ve Etnik Temizlik", *Bellekten*, Cilt LXXVIII, Sayı 281, (Nisan 2014), s. 340.

⁵⁹ Hall, *a.g.e.*, s. 52.

⁶⁰ Karal, *a.g.e.*, s. 334.

⁶¹ Lev Troçki, *Balkan Savaşları*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s. 255.

Edirne'nin Bulgar kontrolüne girmesinden çok kısa bir süre önce Bulgarlar, uçaklardan beyannameler atmış ve bu beyannamede savaşmakta olduklarının “*kin ve nefrete şayan Osmanlı hükümeti*” olduğunu, Müslüman ahaliye karşı olmadıklarını Edirne halkını “*zalim ve gaddar Osmanlı yönetiminden*” kurtarmak istediklerini ve kan dökmek gibi bir amaç taşımadıklarını ifade etmişlerdir. Beyannamede yer alan diğer önemli bir nokta da Osmanlı Devleti'nin dört komşusu tarafından istila edildiği ve Edirne'nin teslim olmaması halinde büyük bir felakete uğrayacağı uyarısıdır. Bulgarların bu beyannameleri karşısında, Edirne Kale Komutanı Şükrü Paşa, kesinlikle bu beyannameye inanılmaması gerektiği yönünde 10 maddelik bir karşı beyanname yayınlamıştır⁶²

25 Mart günü New York Times gazetesinin bildirdiğine göre, Edirne'nin doğu kısmındaki tüm noktalar Bulgarlar tarafından alınmış, 26 Mart sabahı Bulgarlar çok hızlı bir saldırıyla iki kaleyi de ele geçirmişlerdir. Gazetenin aktardığına göre şehrin bir çok yerinden alevler yükselmekteydi.⁶³ Gustave Cirilli de 26 Mart'ta, Bulgar süvarilerinin Kıyık Mevkiinden ve İstanbul yolundan Edirne'ye girdiklerini ve Sırplarla birlikte hükümet konağını, belediyeyi ve kumandanlığı işgal ettiklerini belirtmektedir.⁶⁴

26 Mart sabahı Bulgar kuvvetlerine gelen raporlarda, Türk mukavemetinin tamamen kırıldığı anlaşılmış ve Bulgar Komutanlığı 2. Ordu Komutanı General İyvanof'dan, Edirne Kale komutanı Şükrü Paşa'nın teslim olmasını sağlamalarını ve bundan sonra dökülecek kandan Şükrü Paşa'nın sorumlu tutulacağını bildirilmesini istemiştir. Arda Köprüsü'nün tahrip edilmemesi isteği de bu emir içinde yer almıştır.⁶⁵

Şükrü Paşa, Mahmut Şevket Paşa'ya 26 Mart sabahı gönderdiği telgrafta, birçok tabyanın düştüğü ve açlıktan bitkin durumda olan askerlerin artık gücünün kalmağını belirtirken, Mahmut Şevket Paşa sonuna kadar kalenin savunulmasını istemiştir. Ekim ayında başlayan ve 26 Mart 1913'e kadar devam eden Edirne saldırısı sonunda, şehir teslim olmuş ve bu teslimiyet Birinci Balkan Savaşı'nı kapatmıştır.⁶⁶ Diğer yandan Sadrazam Mahmut Şevket Paşa da gazetelere Edirne'nin düşmek üzere olduğunu ilan ettirmiş, bu haberle halk büyük bir telaş içine düşmüştür.⁶⁷

⁶² Haluk Kayıcı, **Edirne'de Altı Ay Musavver Edirne Tarih-i Mahsuriyyeti**, Ceren Yayınevi, Edirne, 2014, s. 65.

⁶³ Aktaran, Fikretin Yavuz, “New York Times Gazetesinin Gözüyle Balkan Savaşları”, **Tarih Okulu Dergisi (TOD)**, Yıl 6, Sayı:XVI, 2013, s. 169 .

⁶⁴ Gustave Cirilli, (Çeviren: Fazıl Bülent Kocamemi), **Edirne Kuşatması Günlüğü**, Ceren Yayınevi, Edirne, 2012, s. 130,132.

⁶⁵ Kayıcı, **a.g.e.**, s. 120.

⁶⁶ Monroe, **a.g.e.**, s. 113.

⁶⁷ Mahmut Şevket Paşa, **a.g.e.**, s. 63.

Savaşın galipleri arasında yer alan Bulgarlar, Edirne'yi ele geçirdikten sonra şehirde geçit törenleriyle adeta gövde gösterisi yapmışlardır. Öte yandan Rumlar, Yahudiler ve Ermenilerin de bu gösterilere katılması ve Bulgarlar lehinde tezahüratlarda bulunması da gözden kaçmamıştır. Bulgarlar ile birlikte adeta fatih edasıyla şehre giren Ermeni ve Yahudilerin arasında, savaşta işlevi, cephe gerisindeki köylere ve kasabalara hucüm edip kendi etnik gruplarının yönetimi ele geçirmesini sağlamak olan komitacılar ve milisler de⁶⁸ yer almıştır.⁶⁹ Edirne'nin Bulgarların eline geçtiği ilk günlerde devam eden bu şenlik havası uzun sürememiş çok kısa bir süre sonra Edirne'de korkunç olaylar baş göstermiştir.

Bu olaylar ilk aşamada 20 Ağustos 1913'te E. Ashmead Bartlett'in "*Bir Rus Yetkilinin Korkunç Raporları*" ("*Terrible Reports by a Russian Official*") başlığı ile kaleme aldığı yazıda yer almış ve The Daily Telegraph gazetesinde yayınlanmıştır. Aynı rapor Ağustos ayı içerisinde İttihat ve Terakki Fıkrası'nın resmi yayın organı olan Le Jeune Turk'ta da yayınlanmış ancak İstanbul'daki Rus Elçiliği raporun gerçekliğini reddetmiştir. Büyük ses getiren bu rapora yönelik önyargılar sonucunda, Bakan Komisyon üyelerinden bir kişi bu bilgileri teyit etmesi için Edirne'ye gönderilmiş ve komisyon üyesi, bilgilerin kaynağı olan Yunanlar aracılığıyla rapordaki detayları doğrulamıştır.⁷⁰ Böylece Edirne'deki Bulgar zulmü dünya kamuoyuna duyurulurken, yapılan soruşturmalarda da detaylarına inilmiştir.

Edirne'deki incelemelere yer veren Uluslararası Carnigie Soruşturma Komisyonu Raporunda belirtilene göre, işgalin üçüncü gününde, devriyeler her ne kadar emirleri uygulamaya çalışmış olsalar da, yağma ve gasp başlamış ve uzunca bir süre de devam etmiştir. Özellikle asker kılığındaki hırsızlar girdikleri evleri yağmalamaya başlamıştır. Asker kılığındaki hırsızlara yönelik Bulgar askerlerinin yaklaşımı ise iki türlü gerçekleşmiştir. Bir grup Bulgar askeri, bu durumla mücadele etmeye çalışırken, diğer yandan bu gaspçılarla işbirliğine girişen askerler de olmuştur⁷¹ Öte yandan Edirne'deki olayları, *şehrin işgali ve akabinde yaşanan olaylar, işgal esnasında şehirdeki Bulgar yönetimi ile işgalin son günleri ve şehrin boşaltılması* şeklinde üç başlık halinde inceleyen Uluslararası Carnigie

⁶⁸ McCarty, a.g.e., s. 147.

⁶⁹ Ratip Kazancıgil (Yayına Hazırlayan), *Savaşı Yaşayanların Kaleminden Edirne Balkan Savaşı Anıları Hafız Rakım Ertür, M. Şevket Dağdevirenzade, Dr. Rifat Osman, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s. 115.*

⁷⁰ *Carnigie Endowment For International Peace Division of Intercourse and Education Report of the International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars*, Publication no. 4, Washington, D.C, 1914, s. 109-110.

⁷¹ *Carnigie*, s. 114.

Soruşturma Komisyonu Raporuna göre, Edirne'nin, işgal edildiği gün, Yunan çeteler de etrafı yıkmış ve talan etmişlerdir.⁷²

O dönemde Edirne'de hekim olarak görev yapmakta olan Dr. Rıfat Osman, işgalin ikinci gününde kendisinin ve misafiri Cezzar Bey'in on Bulgar askeri ile evinden alınıp Sarayıçi'ne götürüldüğünü aktarırken, evindeki eşyaların ve kitaplarının yağmalanmasına uzaktan şahit olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Rıfat Osman Bey, Sarayıçi'ne vardıklarında gördükleri manzarayı "...Sarayıçi'ne Adalet Kasrının yanına vardığımızda Doğu cephesi subay ve erlerinin çoğunun yerlerde yatmakta ve yağmakta olan yağmurun altında ıslanmakta olduklarını gördüm" şeklinde aktarmıştır.⁷³ Edirne Erkek Sanat Okulu Müdürü Ressam Hasan Rıza Bey'in de evi Bulgar askerleri tarafından yağmalanmış ve Hasan Rıza Bey feci bir şekilde katledilmiştir.⁷⁴

Edirne'nin Bulgarlar tarafından işgal edilmesiyle esir alınan Türk subayları, Sofya ve Filibe'ye götürülmüş, erler ise Sarayıçi'nde toplanmıştır.⁷⁵ Sarayıçi'nde tutulan esir Türk askerleri uzun süre aç ve çıplak kalmışlar, tutsaklığın ilk gününde sekiz ere bir ekmek, ikinci gününde dört ere bir ekmek ve diğer günlerde de iki ere bir ekmek düşecek şekilde beslenmeleri sağlanmıştır. Carnigie Raporunda yer verilen tanıklıklara göre, Bulgar kuvvetlerinin Edirne'ye girdiği anda Edirne Valisi ofisinde bulunmakta idi. Kentte, dört Türk subayının Bulgarlar tarafından öldürüldüğü ve soyulduklarını öğrenmiştir. Öte yandan verilen bilgilerde Sarayıçi'nde tutulan esirlere uygulanan korkunç muamelelerden de bahsedilmektedir. Bulgar askerlerin yalnızca su mataraları için bile Türk askerleri öldürdükleri, yedi esirin de ırmaktan su içtikleri anda kaçtıkları gerekçesiyle katledildikleri de bu ifadelerde yer almaktadır.⁷⁶

Aynı zamanda esir askerler dört gece boyunca açlığa terk edilmiştir.⁷⁷ Sadece Edirne'de Bulgarlarca esir alınan Türk askerlerin⁷⁸ sayısının 40 bin ile 50 bin arasında olduğu tahmin dilmektedir. Bir Türk subayın söylediğine

⁷² Carnigie, s. 111.

⁷³ Kazancıgil, a.g.e., s. 228.

⁷⁴ Necdet Hayta- Togay Seçkin Birbudak, **Balkan Savaşlarında Edirne**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s. 102.

⁷⁵ Dölen, a.g.m., s. 68.

⁷⁶ Carnigie, s. 341.

⁷⁷ Aynı yer.

⁷⁸ Diğer yandan hayatta kalabilen esir Türk askerlerinin yaşadığı sorunlardan bir diğeri de dil sorunu olmuştur. Bulgar askerlerle anlaşmakta güçlük çeken Türk askerler için 1913 yılında bir Türkçe-Bulgarca Muhtasar (kısaltılmış) Lügat hazırlanmış ve Filibe'de Türklerin kurmuş olduğu Hürşit matbaasında basılmıştır. Ayşe Kayapınar, "1913 Yılında Basılmış Bir Türkçe Bulgarca Muhtasar Lügat'e Dair", **Türk Dünyası Dergisi**, 39. Sayı, 2015, s. 76.

göre ise bir günde birkaç yüz kişi hayatını kaybetmektedir ve toplamda 3 bin kişi ölmüştür.⁷⁹ Öte yandan işgal öncesinde başlayan açlık, işgal esnasında da tüm şiddetiyle devam etmiş, soğğun da etkisiyle çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir.⁸⁰

Ayrıca bir Rus subayın ifadesine göre, Bulgarlar tarafından esir tutulan yaklaşık 15 bin Türk asker ve 5 bin Türk sivil yağmur altında aç bir şekilde perişan olmuştur. Rus subay, esirlerin açlıktan ağaç kabuklarına ek olarak ayakkabılarını dahi yediklerinin, bilinen bir gerçek olduğunu ifade etmiştir.⁸¹ Ağaçların kabuklarının belli bir seviyeye kadar kopartılmış olması dikkati çeken bir diğer noktadır. Esirlerin açlıktan ağaç kabuklarını yediği bilgisi verilirken, konu ile ilgili açıklama yapan bir Bulgar general, bu kabukların, yakmak amacıyla kopartıldığını ifade etmiştir. Konu ile ilgili Rıfat Osman Bey'in anlattıkları da esir Türk askerilerin durumunu doğrulamaktadır. Ağaçların altında dört gün boyunca ekmek dahi göremediğini belirten Rıfat Osman Bey suyu bile, içinde cesetler yüzen Tunca nehrinden içtiğini aktarmaktadır. Fransa'da eğitim görmüş bir Bulgar tabibin kendisine sigara verdiği için binbaşısı tarafından azarlandığını da sözlerine ekleyen Rıfat Osman Bey, ağaç kabuklarının yakmak için değil yemek için koparıldığını ve pek çok esirin de bu nedenle öldüğünü belirtmektedir.⁸² Aynı Rus subayın aktardığına göre, Bulgar işgalinin aşırılıkları konusunda Türkler, Rumlar ve Yahudiler de hemfikirdir.⁸³

Öte yandan Gustav Cirilli'nin aktardığına göre, esir Türk askerler, açlıktan avurtları çökmüş bir şekilde bir deri bir kemik halde dolaşmaktadırlar. Ölen askerlerden oluşan ceset yığınları ise günden güne çoğalmaktadır ve halkın sağlığını tehdit eder hale gelmiştir, ayrıca kolera salgını da başlamıştır. İşte bu ortamda, Sarayıçi'nde bulaşıcı hastalıklardan dolayı çok sayıda er hayatını kaybetmiştir.⁸⁴ Ayrıca, Bulgarlar tarafından esir tutulan Türk askerlerin sayıları konusunda farklı görüşler mevcuttur. Uluslararası Carnigie Komisyonun raporunda yer alan ifadelerde de bu farklılıklar göze çarpmaktadır. Carnigie Raporunda esir düşen asker sayısı 4-5 bin olarak verilmektedir. Ancak Cirilli, 400-500 bin dolayında askerinin esir düştüğünü belirtmektedir. Bahsedilen rakamlar dışında Cirilli, kaçakları saklayanların da kurşuna dizildiğini ve Edirne'de bir insan avı durumunun söz konusu olduğunu da eklemektedir.⁸⁵

⁷⁹ Carnigie, s. 341.

⁸⁰ Carnigie, s. 113

⁸¹ Carnigie, s. 326.

⁸² Aktaran, Hayta- Birbudak, a.g.e., s. 103

⁸³ Aynı yer.

⁸⁴ Kayıcı, a.g.e., s. 122.

⁸⁵ Aktaran McCarty, a.g.e., s. 155.

Türklerin evlerine zorla girilmesi ve yağmalanması sonucu oluşturulan korku havası ile şehir üç gün gibi kısa bir sürede talan edilmiştir.⁸⁶ Gerçekleşen talan ve yağmada, Müslüman halkın evleri ve dükkanları hedef alınmıştır. Ayrıca yağma edilen evlerin içinde, alınacak bir şey ve tecavüz edilecek kadın kalmadığını belirtmek amacıyla kapılarına tebeşirle haç işareti çizilmiştir.⁸⁷ Yedek subay Hacı Ali'nin verdiği ifadeye göre, yan komşusu olan Türk veznedarın eşi ve kız kardeşleri, Bulgar askerinin tecavüzüne uğramış ve sonra da öldürülmüşlerdir. Öte yandan yine aynı tanıklıkta Edirne'nin Bulgarlar tarafından işgal edildiği gün, Yüzbaşı İsmail adlı bir kişi de sokakta Bulgar askerler tarafından katledilmiştir. Olaya engel olmaya çalışan bir Yahudi sivil de Bulgarlar tarafından öldürülmüştür.⁸⁸

Edirne'de bu dönemdeki yağma ve talanı yapanlar arasında Bulgarların yanı sıra Yunanlar da yer almıştır. Ancak dikkat çekici olan, yağma konusunda Yunanların ön plana çıktığı noktalarda bazı Bulgar subayların, talanı durdurmak için gayretlerde bulunduğu, ancak başarısız olduklarıdır. Örneğin bu dönemde Türklerin evinden çalınan birtakım eşyaların, yapılan araştırmalar sonucu bazı Rumların evlerinden çıkması gibi durumlar da söz konusu olmuştur.⁸⁹

Edirne'deki Bulgar işgaline o bölgede yaşayan Rumlar açısından bakıldığında bazılarının işgal güçleriyle işbirliği yapmasının yanı sıra, bir kısmının da tıpkı eziyet gören Müslüman halk gibi, Bulgar zulmünden kurtulamadığını söylemek mümkündür.⁹⁰ Gustave Cirilli bu durumu şöyle açıklıyor: *“Rumların bile ayakları suya ermeğe başladı. Onlara karşı sağır bir düşmanlık görülüyor. İlk günlerin heyecanı belirli bir kuşkuya bıraktı yerini. Herkes sahip olduğu özgürlüklerin tehlikede olduğunu, kurtuluşun tehlikeye girdiğini ve kuşatmanın acılarının yerini kızıl terör hakimiyetinin aldığını hissediyor. Çünkü öldürmeler devam ediyor, infazlar kitleler halinde yapılıyor, kan sel gibi akıyor...”*⁹¹ Öte yandan Müslüman halkı korumaya çalışan Rumların varlığından da söz edilmelidir. Hasköy Papazı Kostantini Efendi camilerin ve Müslümanlara ait binaların tahrip edilmesine engel

⁸⁶Bülent Yıldırım, “Balkan Savaşlarında Bulgar Ordusu ve Komitacıların Batı Trakya'daki Faaliyetleri”, **History Studies**, Volume:6, Issue:2, 2014. s. 150.

⁸⁷ Kazancıgil, **a.g.e.**, s. 115.

⁸⁸ **Carnegie**, s. 343.

⁸⁹ **Carnegie**, s.115.

⁹⁰ Kazancıgil, **a.g.e.**, s. 229.

⁹¹ Cirilli, **a.g.e.**, s. 137.

olmaya çalışmış, Sarıhızır Köyündeki katliamlarda da Rum ahalisinden bazı kişiler Müslümanların zarar görmemesi için çaba sarfetmiştir.⁹²

Bulgar işgali döneminde Edirne'nin kültürel varlıklarının akıbeti konusunda da bilgi vermek gereklidir. Özellikle Selimiye Cami'nin kütüphanesi ve halılarını korumak amacıyla Bulgar askerlerin gerekli önlemleri aldıkları söylenebilir. Carnigie Raporunda belirtildiğine göre, Selimiye Cami'nin, Müslüman ailelerin eşyalarıyla birlikte sığındığı bir mekan haline dönüştüğü yönünde bilgiler mevcuttur.⁹³ Ancak Bulgar işgali ile Selimiye Cami'nin içinde dikkati çeken kirli Bulgar askerlerine ek olarak, şehirden geçen esir kabileleri ile Edirne'nin yavaş yavaş bir feryad şehri haline geldiğini söylemek de mümkündür.⁹⁴ Bir Rus subayın raporuna göre de, Selimiye Cami de dahil olmak üzere camilerin hiçbirinde kıymetli halılar kalmamıştır ve Selimiye Cami'nin kütüphanesi de zarar görmüştür.⁹⁵

Bir yandan Bulgar askerleri şehri yakıp yıkarken, Edirne çevresinde de Bulgar komitacılar işgale destek vermiştir. Çirmen, Karaağaç, Selimköy gibi yerleşim yerlerinde yağma hareketine girişerek bu köyleri talan etmişlerdir.⁹⁶ Ancak üzerinde durulması gereken diğer önemli nokta, Bulgarların Edirne'yi işgalinin ardından yalnızca yağma ve talan hareketleriyle sınırlı kalmamış olmalarıdır. Esir Osmanlı askerlerini katleden Bulgarlar, Edirne Karaağaç'ta yaşayan kırk üç Rumu da diri diri yakarak Meriç nehrine atmışlardır.⁹⁷ Demirhisar'da ise içinde üç Rum rahibin bulunduğu dört yüz kişi katledilmiştir. Rahiplerin gözleri oyulup kolları kesilirken, katledilen insanlar arasında iki kadın ve iki çocuğunda olması da dikkat çekicidir.⁹⁸

İşgalin hemen ardından Türklere yönelik zulüm ve yağma hareketleri bir kenara bırakılırsa, Yunanlar ve Bulgarlar arasındaki bu tür eylemlerle, Edirne'nin mikro Makedonya coğrafyasına dönüştüğü şeklinde bir benzetme yapılabilir.

Gustave Cirilli Edirne kuşatması günlerinde tuttuğu günlüğünde, Bulgar yönetimini, "*Hoşnutsuzluk ve güvensizliğin karşı konulamaz gelgiti*" olarak

⁹² Nuri Köstüklü, "Türk Arşiv Belgelerine Göre Balkan Savaşı Sırasında Bulgarlar'ın Edirne Vilayetinde Yaptıkları Mezalim ve Yerli Rum Halkın Tepkisi", **Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, (Bahar 2005), Yıl. 1 Sayı.1, s. 124.

⁹³ **Carnigie**, s. 115.

⁹⁴ Kazacıgil, **a.g.e.**, s. 116.

⁹⁵ **Carnigie**, s. 326.

⁹⁶ **Tanin**, 9 Ağustos 1913.

⁹⁷ **Aynı yer.**

⁹⁸ **İkdam**, 18 Temmuz 1913.

betimlerken, Bulgarların yoğun milliyetçiliklerini, din ve dillerini dayatma çabasını sivil halkın güvenini zedeleyen bir etken olarak aktarmaktadır.⁹⁹

Edirne'nin Bulgar kontrolüne girmesinden sonra yalnızca sivil halk değil, hastanede yatmakta olan askerlere yönelik de olumsuz muameleler gerçekleşmiştir. Hastane koşullarını gezen Edirne Askeri Mevkii Baştabibi Binbaşı Gospodin Kiryakof, nekahat dönemindeki erlerden yetmiş ikisini Bulgar erlerin gözetiminde çıkararak Bulgaristan'a götürmek istemiştir. Yürümekte zorlandıkları ve geride kaldıkları gerekçesiyle Bulgar erler tarafından açılan yaylım ateşi esnasında yaralı erlerden yirmisi hayatını kaybetmiştir.¹⁰⁰ Bulgar askerilerin Osmanlı esirlerine olan kötü muamelesi Eski Zagra'da da kendini göstermiştir. 4 bin esir, ağ ile hapsedilmiş ve Bulgar askerleri bu esirlere ateş açmıştır.¹⁰¹

Edirne'de Bulgarların bu türlü faaliyetleri devam ederken, 30 Mayıs 1913 tarihinde daha önce 5 Mayıs 1913'te Büyükelçiler Konferansı'nda hazırlanan taslak ile aynı olan metin imzalanmıştır. İmzalanan Londra önbarışına göre;

1-Türkiye ile Balkan Devletleri arasında ebedi barış olacak,

2-Türkiye Midye-Enez direk çizgisinin batısındaki toprakları müttefiklere bırakacak ve bu sınır uluslararası bir komisyon tarafından belirlenecek,

3-Arnautluk sınırı ve Arnautluk ile ilgili diğer problemler büyük devletlerin kararına bırakılacak,

4-Türkiye Girit adasını Müttefiklere bırakacak,

5-Ege adaları konusunda karar büyük devletlere bırakılacak,

6-Mali problemler Paris'te toplanan uluslararası komisyona bırakılacak,

7- Savaş esirleri, adli sorunlar, vatandaşlık ve ticaret sorunları ayrıca antlaşmalarla çözülecek,

8- Andlaşma mümkün olduğu kadar çabuk onaylanacak.¹⁰²

Görünürde savaşa son veren Londra Barışını ile Osmanlı topraklarının paylaşılması sorunu, Balkanlı ülkelerin arasında anlaşmazlık yaratmıştır.

⁹⁹ Carnigie, s. 117.

¹⁰⁰ Nilüfer Gökçe- Esin Karlıkaya, "1829-1914 Yılları Arasında Edirne'de Görülen Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri", *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 18(2), 2001, s. 137.

¹⁰¹ *Tanin*, 5 Ağustos 1913.

¹⁰² Hayta, a.g.e., s. 61.

Sırp ve Yunanlar Makedonya'nın taksiminden memnun kalmamış ve Londra Barışından iki gün sonra ittifak antlaşması imzalayıp¹⁰³ Bulgaristan'a saldırmışlardır. Romanya hükümeti de Bulgaristan arazisine girmiş ve Bulgaristan adeta kapana kısılmıştır. Böylece 29 Haziran 1913 tarihinde İkinci Balkan Savaşı başlamıştır. Bulgaristan'ın bir önceki savaştaki müttefikleriyle çatışma noktasına gelmesi, ilk aşamada Edirne'deki durumu değiştirmemiştir. Bu dönemdeki gazete haberlerine bakıldığında, Bulgarların Edirne'de gerçekleştirdikleri tahribatların sıkça yer aldığı görülmektedir. Temmuz ayında Bulgar zulmünün giderek arttığı şeklindeki haberlere ek olarak,¹⁰⁴ Müslümanlara ait çok sayıda dükkan ve minarenin Bulgarlar tarafından tahrip edildiği de aktarılmıştır. Beş cami, üç okul ve üç tekke tahrip edilenlerden yalnızca birkaçıdır.¹⁰⁵

Temmuz ayında Bulgarların esir Türk askerine yönelik uyguladıkları sert tutumların devam ettiğini söylemek mümkündür. Eski Zağra'ya doğru yola çıkarılan 3200 kadar esir iki gün süren yaya yolculuklarında aç ve susuz bırakılmış, hastalananlar ise mısır tarlalarına götürülüp orada öldürülmüşlerdir. Kurtulabilen ve Eski Zağra'ya ulaşabilen esirler de başka yere sevk edilecekleri gerekçesiyle ayağa kaldırılmış ve üzerlerine yaylım ateşi açılmıştır. Bu katliamdan canını kurtarabilenler ise dokuz gün tarlalarda ve bağlarda saklanarak zar zor Edirne'ye ulaşabilmişlerdir.¹⁰⁶

19 Temmuz 1913 tarihinde Bulgaristan'a dönmeleri konusunda emir alan Bulgar subaylar ani bir şekilde tüm eşyalarını bırakarak şehri terk etmişlerdir. Ancak bir Rum'un ifade ettiğine göre, Mustafapaşa'ya doğru gitmekte olan bazı Bulgar askerleri depoları ateşe vermişlerdir. Yapılan tetkikte ise askerler, yalnızca barakaları ateşe verdiklerini ifade etmişlerdir.¹⁰⁷

Öte yandan, başlayan ikinci savaşın etkisiyle Bulgar gücü zayıflarken,¹⁰⁸ fırsatı değerlendirmek isteyen Kurmay Yarbay Enver Bey Lüleburgaz'dan başlattığı keşif hareketiyle ilerleyerek Edirne'yi geri almıştır.¹⁰⁹

¹⁰³ A.g.e., s. 74.

¹⁰⁴ **Tanin**, 9 Temmuz 1913

¹⁰⁵ **İkdam**, 28 Temmuz 1913.

¹⁰⁶ Köstüklü, **a.g.m.**, s. 121-122.

¹⁰⁷ **Carnegie**, s. 120.

¹⁰⁸ Ali Fuad Türkgeldi, **Görüp İşittiklerim**, II. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1951, s. 105-106.

¹⁰⁹ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 67.

Edirne'nin geri alınma aşamasında, Fransız yazar Pierre Loti şehrin durumunu Daily Telegraph gazetesine çektiği telgrafında şu şekilde aktarmıştır:

“Hıristiyan kurtarıcılar birkaç ay içinde bu kadar tahribatı yapmak için kim bilir nasıl vahşi bir hırsla çalışmışlar. Bulgarların istilasından evvel Trakya ovalarının nüfusça kalabalık ve müreffeh hayatına malik bir vilayet olduğu malumdur. Fakat bugün hiçbir şey yok. Beni Edirne'ye götüren otomobilde hiçbir insan yüzü görmeden kilometrelerce yol aldık. Yalnız orada burada iskeletler, taş yığınları göze çarpıyor. Bu viranelere yaklaştıkça enkaz arasından ürkek yüzlü bir zavallı meydana çıkıyor. Mesela Havsa'da cami ve minaresi yıkılmış, mezarlar dahi açılarak kirletilmiş, köyün binden fazla ahalisinden yalnız kırkı kurtulmuştu.”¹¹⁰

İkdam gazetesinin belirttiğine göre Temmuz ayına kadar Bulgarların Edirne'de öldürdükleri Müslümanların sayısı 200 bin ile 220 bin arasındadır ve pek çok insanın da mallarına el konmuştur.¹¹¹ 26 Mart'ta başlayan ve 22 Temmuz'a kadar devam eden Bulgar işgali yalnızca şehre zarar vermekle kalmamış pek çok insanın da hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum Balkan Savaşı'nın yalnızca Edirne ve civarındaki bilançosudur.

Öte yandan Birinci Balkan Savaşı'nda birlik sağlayan Balkanlıların ortak hedeflerinin, bölgedeki Müslüman varlığını ortadan kaldırmak¹¹² olmasına rağmen ilk savaşın sonucu, bir sonraki savaşın sebebi olmuş, çıkar anlaşmazlıklarından dolayı Balkanlı Devletler İkinci Balkan Savaşını başlatmışlardır.

Balkan Savaşları, o bölgenin Müslüman halkı üzerinde yarattığı etki bakımından 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaş ile önemli benzerlikler göstermektedir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda uygulanan katliam sonucunda Bulgaristan, Sırbistan ve Balkanların diğer bölgelerinde iki-üç yüz bin Müslüman'ın öldürüldüğü belirtilmektedir. Öte yandan Balkan Savaşlarında da sayıları bir milyonu aşan daha büyük Müslüman bir grup, evlerinden ve köylerinden ayrılmak zorunda kalmıştır.¹¹³ Her iki savaşın da ortak noktası olan katliamlar, soygunculuk ve ırza geçme gibi olaylar, bölgede yaşayan Müslümanları ve Türkleri Osmanlı'nın elinde kalan topraklara göç etmeye zorlamıştır.¹¹⁴

¹¹⁰ Yıldırım Ağanoğlu, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Balkanların Makus Tarihi: Göç**, Kumsaati Yayınları, İstanbul, 2001, s. 74.

¹¹¹ **İkdam**, 29 Temmuz 1913.

¹¹² McCarty, **a.g.e.**, s. 146.

¹¹³ Karpat, **a.g.e.**, s. 186.

¹¹⁴ McCarty, **a.g.e.**, s. 145.

Sonuç

19. yüzyılın sonlarında imparatorluğun neredeyse ortalarında bir yerde bulunan Edirne'nin, 20. yüzyılın hemen başlarında Bulgar işgaline uğraması, Osmanlı Devleti'nin ne denli hızlı bir çöküş sürecine sürüklendiğinin çok önemli bir göstergesi idi.

Eski başkent Edirne'nin işgali kadar şaşırtıcı olan bir başka durum ise işgalci devletin hangisi olduğu idi. Bulgaristan gibi daha birkaç yıl önce Osmanlı toprağı sayılan bir coğrafyada kurulmuş olan genç bir devletin işgalci olması, sadece Türkler tarafından değil uluslararası camia açısından da şaşırtıcı bir durumdu.

Aslında Edirne'deki Bulgar işgali tarihsel açıdan önemli bir olay olmakla birlikte, tarihsel anlamda süreklilik arz eden bir duruma dönüşmemiştir. 26 Mart 1913'ten 22 Temmuz 1913'e kadar önce de facto sonra de jure olarak gelişen işgal, sadece Türk-Bulgar ilişkilerini değil, başta Yunanistan olmak üzere diğer Balkan ülkelerini, hatta Avrupa'nın büyük güçlerini de ilgilendirmiştir. Buna ek olarak Edirne'de Bulgar işgali döneminde yaşanan yağma, gasp, katliam ve benzeri olaylar yalnızca Osmanlı Devleti'nde değil uluslararası arenada da oldukça ses getirmiştir. Balkan Savaşları esnasında yaşanan olayları incelemek üzere kurulan tarafsız uluslararası komisyon ve hazırladıkları Carnigie raporu Balkan coğrafyasında yaşanan olayları tüm çıplaklığı ve tarafsızlığıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Edirne'deki olaylara dönecek olursak, komisyon raporunda yer verilen itiraflar, ifadeler ve şahitlikler konuya ışık tutması açısından oldukça önem arz etmiştir. Tarafsız bir bakış açısı yaratmak ve gerçekleri araştırmak amacıyla kurulan bu komisyonun yaptığı araştırmalar, Edirne'de korkunç olayların yaşanmış olduğunu ortaya koymuştur.

Diğer yandan Edirne'nin Bulgar işgaline uğraması, Osmanlı Devleti açısından korkunç bir gelişme olarak tarihe geçerken, şehrin kurtarılması da işgal günlerinin bir tesellisi olarak hafızalara kazınmıştır. Ancak Edirne'nin Bulgar işgalinden kurtarılması, hem o günlerde hem de sonraki tarihlerde Balkan Savaşı'nın bir felaket olarak algılanmasının önüne geçememiştir. Edirne'nin işgal edildiği dönemde işgale uğrayan diğer topraklar (Ege adaları, Makedonya ve Batı Trakya) daha sonra kurtarılması anlamında Edirne kadar şanslı değillerdi. Çünkü bu topraklardaki işgalci devlet ve işgal tekniğı farklıydı.

Şu bir gerçektir ki, Ayastefanos Atlaşması ile hedeflenen büyük Bulgaristan'a Berlin Antlaşması ile set çekilmesi ve Berlin Antlaşması'nda Yunanistan'ın isteklerinin minimize edilmesi, akabinde oluşan kaotik atmosferin bir sonucu olan Balkan İttifakı ve Balkan Savaşlarını

körüklemiş, bu durum da Makedonya topraklarının yerle bir edilmesi ve insanlık açısından da büyük bir travmayla sonuçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

Carnegie Endowment for International Peace Division of Intercourse and Education, Report of the International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars, Washington, D.C: Publication no. 4, 1914.

Kitaplar

- Adanır, Fikret, **Makedonya Sorunu**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001.
- Ağanoğlu, Yıldırım, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Balkanların Makus Tarihi: Göç**, Kumsaati Yayınları, İstanbul, 2001.
- Ahmad, Feroz, **İttihat ve Terakki, 1908-1914**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007.
- Akşin, Sina, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, İmge Kitabevi, İstanbul, 2006.
- Aydemir, Şevket Süreyya, **Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa**, Cilt I, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.
- Bayur, Yusuf Hikmet, **Balkan Savaşları, Birinci Balkan Savaşı II.**, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1999.
- Bıyıklıoğlu, Tefik, **Trakya'da Milli Mücadele**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
- Cirilli, Gustave, (Çeviren: Fazıl Bülent Kocamemi), **Edirne Kuşatması Günlüğü**, Ceren Yayınevi, Edirne, 2012.
- Despot, Igor, **The Balkan Wars in the Eye of the Warning Parties: Perceptions and Interpretations**, Iuniverse, USA, 2012.
- Hall, Richard C., **Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası**, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003.
- Hayta, Necdet, **Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912- 11 Ağustos 1913)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008.
- Hayta, Necdet – Birbudak, Togay Seçkin, **Balkan Savaşlarında Edirne**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

- Jelavich, Barbara, **Balkan Tarihi 18. 19. Yüzyıllar**, I Cilt, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.
- Karal, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, IX. Cilt, Ankara, 2011.
- Karpat, Kemal H., (Çeviren: Recep Boztemur), **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.
- Kayıcı, Haluk, **Edirne’de Altı Ay Musavver Edirne Tarih-i Mahsuriyeti**, Ceren Yayınevi, Edirne, 2014.
- Kazancıgil, Ratip (Yayına Hazırlayan), **Savaşı Yaşayanların Kaleminden Edirne Balkan Savaşı Anıları Hafız Rakım Ertür, M. Şevket Dağdevirenzade, Dr. Rıfat Osman**, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- Kerimoğlu, Hasan Taner, **İttihat Terakki ve Rumlar 1908-1914**, Libra Yayınevi, İstanbul, 2009.
- McCarthy, Justin, (Çeviren: Fatma Sarıkaya), **Ölüm ve Sürgün Etnik Kıyım (1821-1922)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.
- Monroe, Will S., **Bulgaria and Her People With an Account of the Balkan Wars, Macedonia and the Macedonian Bulgars**, Boston, The Colonial Press, 1914.
- Sadrızam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa’nın Günlüğü**, Arba Yayınları, İstanbul, 1988.
- Troçki, Lev, **Balkan Savaşları**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- Türkgeldi, Ali Fuad, **Görüp İştiklerim**, II. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1951.
- Ülman, Haluk, **Birinci Dünya Savaşı’na Giden Yol ve Savaş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1973.

Makaleler

- Altıntaş, Ahmet, “Makedonya Sorunu ve Çete Faaliyetleri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. VII, S.2.
- Arslan, Ali, “Makedonya’da Rum-Ulah Çatışması”, **İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 4 (2003).
- Bayraktar, Kaya, “Makedonya Sorunu ve Avrupa Müdahalesi 1902-1905”, **Bilig**, Bahar 2014, Sayı 69.
- Botisou, Konstantina E., (Ed. Mustafa Türkes), “The Impact of the Balkan Wars on Regional Monarchies: The Cases of Greece and Bulgaria”, **The Centenary of the Balkan Wars (1912-1913)/ 100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913), İhtilafı Duruşlar**, Cilt I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.

- Dölen, Emre, “Darülfunun Öğrencilerinin Balkan Savaşı Eylemleri ve Edirne Seyahati”, **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, VI/I., 2004.
- Gökçe, Nilüfer - Karlıkaya, Esin, “1829-1914 Yılları Arasında Edirne’de Görülen Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri”, **Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, 18(2), 2001.
- Kayapınar, Ayşe, “1913 Yılında Basılmış Bir Türkçe Bulgarca Muhtasar Lügat’e Dair”, **Türk Dünyası Dergisi**, 39. Sayı, 2015.
- Köstüklü, Nuri, “Türk Arşiv Belgelerine Göre Balkan Savaşı Sırasında Bulgarlar’ın Edirne Vilayetinde Yaptıkları Mezalim ve Yerli Rum Halkın Tepkisi”, **Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, (Bahar 2005), Yıl. 1 Sayı.1.
- Saatçi, Meltem Begüm, (Ed. Mustafa Türkeş), “I. Dünya Savaşı Öncesi Balkanlarda Ortak Hareket Etme Durumu Üzerine Bir Çalışma”, **The Centenary of the Balkan Wars (1912-1913)/ 100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913), İhtilafı Duruşlar**, Cilt I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.
- Sancaktar, Caner, “Balkanlar’da Osmanlı Hakimiyeti ve Siyasal Mirası”, **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 2, 2011.
- Yavuz, Fikretin, “New York Times Gazetesinin Gözüyle Balkan Savaşları”, **Tarih Okulu Dergisi (TOD)**, Yıl 6, Sayı: XVI, 2013.
- Yıldırım, Bülent, “Balkan Savaşlarında Bulgar Ordusu ve Komitacıların Batı Trakya’daki Faaliyetleri”, **History Studies**, Volume:6, Issue:2, 2014.
- Zelengora, Georgi, (Çeviren: Ayşe Kayapınar), “Balkan Savaşı Kitlesele Ölüm ve Etnik Temizlik”, **Bellekten**, Cilt LXXVIII, Sayı 281, (Nisan 2014).

Sürelili Yayınlar

İkdam

Tanin